

III. SPRAWOZDANIA I INFORMACJE

ODNOWIENIE DOKTORATU PROFESORA KRZYSZTOFA SKUBISZEWSKIEGO

We wrześniu 2003 r. samodzielni pracownicy naukowcy Katedry Prawa Międzynarodowego i Organizacji Międzynarodowych WPIA UAM wystąpili do dziekana Wydziału z wnioskiem. Pisali w nim: „Ze względu na obowiązujące przepisy nie możemy wnosić o nadanie Krzysztofowi Skubiszewskiemu doktoratu honoris causa UAM. Uważamy jednak, że wyrazem hołdu i wdzięczności dla tak zasłużonego członka naszej wydziałowej społeczności może stać się odnowienie jego doktoratu z 1950 r. Głęboko ufamy, że zarówno Pan Dziekan jak i Rada Wydziału, a później Senat UAM ze zrozumieniem i aprobatą odniosą się do naszego wniosku”.

Stało się tak jak ufali autorzy wniosku, że się stanie. 10 grudnia 2004 r. w wypełnionej do ostatniego miejsca Sali Lubrańskiego odbyła się uroczystość odnowienia doktoratu Profesora Krzysztofa Skubiszewskiego. Wśród licznie przybyłych gości znaleźli się wicewojewoda poznański Jerzy Błoszyk, wicemarszałek Sejmiku Wielkopolskiego Kazimierz Kościelny, wiceprezydent Poznania Tomasz Kayser, dyrektor Departamentu Prawno-Traktatowego MSZ Achilles Henczel, ambasador RP w RFN Andrzej Byrt. Profesora Skubiszewskiego i uczestników uroczystości powitał rektor UAM prof.dr hab. Stanisław Lorenc, przypominając zasługi naukowe i polityczną działalność Profesora.

Wątek zasług Profesora Skubiszewskiego dla Wydziału, nauki i polskiej racji stanu szeroko rozwinął w swym wystąpieniu dziekan Wydziału Praw i Administracji UAM prof. dr hab. Andrzej Szwarc. Przypomniał, iż od urodzenia Profesor Skubiszewski był związany z Poznaniem, tu bowiem przyszedł na świat 8 października 1926 r. Tutaj też studiował prawo i w 1949 r. został magistrzem. W 1950 r. uzyskał stopień naukowy doktora praw na podstawie rozprawy doktorskiej pt. *Warunki uzyskania członkostwa Organizacji Narodów Zjednoczonych*. Także habilitował się na Wydziale Prawa i Administracji UAM w zakresie prawa międzynarodowego w 1960 r. na podstawie rozprawy pt. *Pieniądz na terytorium okupowanym*. Tu powstały jego najbardziej znane i cenione opracowania o kapitalnym znaczeniu dla polsko-niemieckiego sporu o Ziemię Zachodnie, a w szczególności fundamentalna monografia pt. *Zachodnia granica Polski* (opublikowana w 1969 r.).

Kariera akademicka Profesora Skubiszewskiego w znacznym stopniu związana jest z Poznaniem. Tutaj kolejno zajmował stanowiska asystenta wolontariusza (1948), młodszego asystenta (1949), adiunkta (1951), zastępcy profesora (1956), a w końcu docenta przy Katedrze Prawa Międzynarodowego Publicznego (1960).

W 1973 r. Profesor Skubiszewski rozstał się z Uniwersytetem. Stało się tak – jak pisał J. Makarczyk w swoim esej o działalności naukowej i publicznej K. Skubiszewskiego – wskutek reprimendy rektora Uniwersytetu Poznańskiego za „obrazę członków partii”, co w znacznym stopniu skomplikowało sytuację Profesora na Uczelni. W tych okolicznościach przeszedł On do pracy w Instytucie Państwa i Prawa Polskiej Akademii Nauk w Warszawie, nadal jednak rezydując w Poznaniu. W 1986 r. podjął na szerszą skalę służbę publiczną, przyjmując, z ramienia Prymasowskiej Rady Społecznej, funkcję członka 56 osobowej Rady Konsultacyjnej przy przewodniczącym Rady Państwa. W dniu 12 września 1989 r. został ministrem spraw zagranicznych w rządzie Tadeusza Mazowieckiego. Doprowadził do podpisania Układu o stowarzyszeniu ze Wspólnotami Europejskimi z 16 grudnia 1991 r., wprowadził Polskę do Rady Europy, był autorem traktatów dobrosąsiedzkich z RFN, Rosją, Litwą, Ukrainą i Białorusią, zapoczątkował politykę konkretnych kroków prowadzących do członkostwa w Sojuszu Północnoatlantyckim oraz do współpracy w ramach trójkąta wyszehradzkiego między Polską, Czechami i Węgrami i współpracy heksagonalnej w ramach Inicjatywy Środkowoeuropejskiej. Towarzyszący Ministrowi Skubiszewskiemu jego ogromny autorytet naukowy ułatwiał realizację nawet najtrudniejszych w dobie transformacji inicjatyw polskiej dyplomacji.

Obecnie Profesor Krzysztof Skubiszewski wypełnia trudną misję Prezydenta Trybunału Roszczeń Iran-Stany Zjednoczone (Iran-U.S. Claims Tribunal) w Hadze – powołanego do życia w 1981 r. na podstawie tzw. ugody algierskiej w celu rozstrzygnięcia sporów majątkowych między Iranem a Stanami Zjednoczonymi na tle wydarzeń z 1979 r.

Funkcje sędziego międzynarodowego nie są mu obce od 1994 r., kiedy to został sędzią *ad hoc* MTS w sprawie Timoru Wschodniego oraz w sprawie projektu elektrowni atomowej Gabcikowo-Nagymaros, na którego tle doszło do sporu między Węgrami a Słowacją. W 1995 r. został mianowany koncyliatorem ze strony RP w Trybunale Koncyliacji i Arbitrażu Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie.

Główne kierunki dociekań naukowych Profesora Skubiszewskiego omówił w laudacji na Jego cześć prof. dr hab. Jerzy Tyranowski, podkreślając zwłaszcza ważną dla Polski problematykę granicy polsko-niemieckiej z punktu widzenia prawa międzynarodowego oraz zagadnienia związane z użyciem siły w stosunkach międzynarodowych. Większość swego wystąpienia poświęcił jednak problemom prawa organizacji międzynarodowych, zawartym w rozprawie doktorskiej Profesora z 1950 r.

Po odczytaniu dyplomu odnowienia doktoratu dziekan Wydziału Prawa i Administracji prof. dr hab. Andrzej Szwarc wręczył Profesorowi Skubiszewskiemu książkę zawierającą tekst rozprawy doktorskiej z 1950 r. Została ona wydana dopiero w 2004 r. staraniem i na koszt prowadzonego przez prof. dr hab. Władysława Rozwadowskiego Przedsiębiorstwa Wydawniczego *Ars boni et aequi*.

Habent sua fata libelli! Okoliczności, które skłoniły Wydział do opublikowania rozprawy doktorskiej Profesora Krzysztofa Skubiszewskiego teraz, po upływie ponad 50 lat od jej napisania nakreślił w swoim wystąpieniu dziekan – prof. dr hab. Andrzej Szwarc. Powiedział, że uczyniono to przede wszystkim dlatego, że ani wówczas, ani też nigdy później nie ukazała się ona drukiem. Wprawdzie Wydział nie miał wtedy możliwości publikowania rozpraw doktorskich i habilitacyjnych, to jednak szansa na jej wydanie drukiem pojawiła się w Poznańskim Towarzystwie Przyjaciół Nauk. Decyzję o jej opublikowaniu podjął Wydział Historii i Nauk Społecznych PTPN na wniosek Komisji Nauk Społecznych PTPN, której Profesor Krzysztof Skubiszewski przedstawił swą rozprawę podczas jednego z jej posiedzeń. W warunkach ówczesnych restrykcji politycznych decyzja ta wymagała jednak zgody organów kontrolnych w Warszawie, które po zaznajomieniu się z treścią przekazanego maszynopisu rozprawy wydały po dłuższym czasie opinię negatywną. Nie udało się niestety odszukać tej opinii. Profesor Krzysztof Skubiszewski pamięta, że rozprawa została w niej skrytykowana za „błędną” metodę. Był to okres „przestawiania” nauk społecznych, w tym także prawniczych, na „tory marksistowskie”. Skrytykowany został także wybór tematu rozprawy. Drugi z tych zarzutów nie przeszkodził wszakże opublikowaniu w 1953 r. przez dwóch innych autorów książki na ten sam temat. Byli nimi cieszący się wówczas zaufaniem i poparciem władz Ludwik Gelberg i Juliusz Katz-Suchy. Wprawdzie opublikowanie omawianej rozprawy było być może możliwe w warunkach pewnych korzystnych zmian rejestrowanych po 1956 r., to jednak próby takiej nie podjęto. Powodzenie takich zabiegów nie było bowiem pewne. Profesor Skubiszewski nie dysponował zresztą czasem niezbędnym dla aktualizacji tekstu, koniecznej z uwagi na upływ czasu. Uzupełniał bowiem wówczas za granicą swe wykształcenie, był obciążony obowiązkami dydaktycznymi i przygotowywał rozprawę habilitacyjną.

Dziekan prof. dr hab. Andrzej Szwarc podjął inicjatywę bardzo spóźnionego opublikowania rozprawy doktorskiej w głębokim przekonaniu o celowości zasłużonego urzeczywistnienia tego, na co praca ta zasługiwała i czego z powodów politycznych nie można było uczynić we właściwym czasie. Symboliczne znaczenie posiada w tej sytuacji okoliczność, że praca jest publikowana w swej oryginalnej wersji, z niezbędnymi tylko i rutynowymi korektami edytorskimi, ale bez zmian merytorycznych, stylistycznych i terminologicznych.

Dziekan Szwarc podkreślił w swym wystąpieniu, iż szczególnym powodem satysfakcji jest to, że rozprawa doktorska Profesora Krzysztofa Skubiszewskiego ukazuje się drukiem w momencie, w którym odbywa się uroczystość tzw. odnowienia Jego doktoratu, w roku, w którym Wydział uroczystość obchodzi Jubileusz swej 85-letniej działalności. Również w ten sposób Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu pragnie wyrazić szacunek i uznanie dla dorobku naukowego i dydaktycznego oraz dla wszystkich osiągnięć i dokonań Profesora. W powszechnym przekonaniu Profesor Krzysztof Skubiszewski należy do grona najwybitniejszych postaci Wydziału w jego 85-letniej historii.

Po odczytaniu przez dr Natalię Buchowską listów gratulacyjnych głos zabrał Profesor Skubiszewski, adresując swoje przemówienie do „pięknych Pań i mądrych Panów”, co wywołało rozbowienie i burzę oklasków na Sali. Rozpoczął od podziękowań dla organizatorów i uczestników uroczystości.

W dalszym ciągu nawiązał do okoliczności, które towarzyszyły powstaniu Jego doktoratu. Wspominał koniec lat czterdziestych, kiedy to Wydział Prawa korzystał z uprzejmości oo. Dominikanów i zajmował ich pomieszczenia w gmachu przy ulicy Libelta. Opisywał atmosferę lat powo-

jennych oraz swój udział w protestach studenckich przeciwko władzy komunistycznej. Uznał też za stosowne, by wyjaśnić, jak rozwinęła się sprawa członkostwa ONZ po napisaniu przez Niego rozprawy doktorskiej. Osia rozprawy była opinia doradcza Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości z 28 maja 1948 r. Trybunał uznał w niej, że członek ONZ, który skądinąd uważa, że kandydat spełnia wszystkie warunki wskazane w art. 4 par. 1 Karty NZ, nie może uzależniać swej zgody od przyjęcia jednocześnie do ONZ innego lub innych państw. Trybunał wskazał ponadto, że każdy wniosek o przyjęcie winien być rozpatrywany oddzielnie i osobno przegłosowany. Opinia Trybunału spowodowała, iż przez pewien czas trwał kompletny „paraliż członkowski” ONZ, ZSRR bowiem uzależniał zgodę na kandydatów Zachodu od zgody na jego kandydatów. W sumie w tamtych latach ZSRR, głosując nad kandydaturami, użył weta 47 razy. Dopiero po śmierci Stalina w 1953 r. nastąpiła odwilż, która przejawiała się także w kwestii członkostwa ONZ. W 1955 r., dzięki zabiegom Komitetu Dobrych Usług, antagoniści zgodzili się na zbiorowe przyjęcie 16 kandydatów. Odłożono jedynie na później przyjęcie państw podzielonych (Wietnam, Korea) i nie dyskutowano nad członkostwem RFN i NRD. Doszło więc, wbrew opinii Trybunału, do przyjęcia państw *en bloc* w drodze tzw. package deal.

Tym samym został osłabiony autorytet Trybunału, ale jednocześnie przeciwdziałano groźbie застоju w przyjmowaniu nowych państw członkowskich. W późniejszych latach do rzadkości należały przypadki użycia weta w Radzie Bezpieczeństwa dla zablokowania przyjęcia (np. w latach 1975-1976 weto Stanów Zjednoczonych wobec Wietnamu). Mimo wątpliwości przyjmowano także minipaństwa, realizując w pełni zasadę powszechności Organizacji Narodów Zjednoczonych. Zjawisko to, zdaniem Profesora Skubiszewskiego, uznać należy za ze wszech miar pozytywne i korzystnie wpływające na wzrost znaczenia Organizacji. W tym duchu napisana była rozprawa doktorska z 1950 r., a więc, można rzec, do dziś nie utraciła ona aktualności mimo ponad pięćdziesięciu lat, które minęły od chwili jej napisania.

Po uroczystości odnowienia doktoratu dziekan Wydziału zaprosił gości na uroczysty obiad do sali bankietowej hotelu „Mercure”. Każdy z uczestników otrzymał przy tej okazji egzemplarz rozprawy doktorskiej Krzysztofa Skubiszewskiego i miał możliwość uzyskania osobistej dedykacji Autora.

Po obiedzie Profesor Skubiszewski spotkał się w sali posiedzeń Rady Wydziału Prawa i Administracji z byłymi członkami Studenckiego Stowarzyszenia Przyjaciół ONZ (SSPONZ). W latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych Profesor był kuratorem tej organizacji studenckiej, która w okresie realnego socjalizmu gromadziła studentów zainteresowanych problematyką międzynarodową i zapewniała im minimum swobody. Była ona jedyną organizacją z państw socjalistycznych należąca do Międzynarodowego Ruchu Studentów na rzecz ONZ (International Student's Movement for the United Nations – ISMUN) i dzięki temu jej członkowie uczestniczyli w imprezach międzynarodowych, zdobywając doświadczenia zagraniczne. Wielu z nich odegrało później znaczącą rolę w polityce krajowej i zagranicznej RP oraz w organizacjach międzynarodowych (Marek Belka, Adam Daniel Rotfeld, Jacek Saryusz-Wolski, Achilles Henczel, Ryszard Ławniczak, Krzysztof Wilski, Małgorzata Kępińska-Jacobsen, Krzysztof Swinarski). Przemawiając w ich imieniu, wieloletni funkcjonariusz Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża w Genewie – Krzysztof Swinarski dziękował Profesorowi Skubiszewskiemu za jego wkład w edukację kilku pokoleń członków SSPONZ. Kultura i wiedza Profesora oraz stanowiąca Jego „znak firmowy”, ręcznie wiązana muszka – były zachętą dla Jego podopiecznych do zmiany jakości życia i do uporczywego wzbogacania bagażu doświadczeń i umiejętności. Zgromadzeni na spotkaniu z Profesorem byli działacze SSPONZ uradzili, iż pod patronatem Profesora dolożą starań, by najpierw reanimować Polskie Towarzystwo Przyjaciół ONZ i na tej bazie zachęcić młodzież uniwersytecką do reaktywowania SSPONZ.

Pobyty Profesora Skubiszewskiego na Wydziale Praw i Administracji zakończył się spotkaniem z pracownikami Jego macierzystej Katedry Prawa Międzynarodowego i Organizacji Międzynarodowych. Przy tej okazji swoje dotychczasowe osiągnięcia naukowe prezentowali doktorzy: Natalia Buchowska, Marcin Drobnik i Aleksander Kosicki.

Dziekan Wydziału prof. dr hab. Andrzej Szwarz zapoznał Profesora z planami dotyczącymi nowej siedziby społeczności wydziałowej. Wspólnie wyrażono nadzieję, iż podczas następnego pobytu Profesora na Wydziale zniknie, takie samo dziś jak przed pięćdziesięciu laty, skrzypienie desek na klatce schodowej.

Po udzieleniu licznych wywiadów prasowych, radiowych i telewizyjnych Profesor Skubiszewski opuścił Poznań i udał się do Warszawy.